

INKYUZIV TA'LIMDA BARQAROR TARAQQIYOT

Shamsiddinova Hurshida Nosirjon qizi

Uychi tumani 23-maktab

Maxsus pedagogi

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim tizimining barqaror taraqqiyotdagi o'rni va ahamiyati yoritilgan. Inklyuziv ta'lim ijtimoiy adolat, teng imkoniyat va inson kapitalini rivojlantirishning muhim omili sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida ta'limda inklyuzivlikni ta'minlash, nogironligi bo'lgan shaxslar uchun mos sharoitlar yaratish, shuningdek, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini oshirish zarurligi ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, barqaror taraqqiyot, ijtimoiy adolat, teng imkoniyat.

Kirish

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti shaxsning teng huquqli ishtirokini, ijtimoiy adolatni va inson salohiyatining to'liq ro'yobga chiqishini ta'minlashni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta'lim tizimi nafaqat ta'lim sohasining, balki butun jamiyatning barqaror rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Inklyuziv ta'limning asosiy g'oyasi — barcha bolalar, shu jumladan, jismoniy, aqliy yoki sensor nuqsonlari mavjud bo'lgan shaxslarning birgalikda ta'lim olishini ta'minlashdir. Bu jarayon inson huquqlariga hurmat, teng imkoniyat va ijtimoiy hamkorlik tamoyillariga asoslanadi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs)da "Hammani qamrab oluvchi va adolatli sifatli ta'limni ta'minlash hamda butun umr davomida o'qish imkoniyatlarini yaratish" (4-maqсад) alohida qayd etilgan. Bu maqsad inklyuziv ta'limni barqaror taraqqiyotning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etadi. Shu bilan birga, har bir mamlakatda inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylanmoqda.

O'zbekistonda ham inklyuziv ta'lim sohasida muhim islohotlar olib borilmoqda. Xususan, "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va Prezident qaror va farmonlari asosida maxsus ehtiyojli bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlari yaratilmoqda. Bu islohotlar ta'lim tizimining barcha bosqichlarida inklyuzivlikni ta'minlash, pedagoglarning malakasini oshirish hamda o'quv muhitini moslashtirishga qaratilgan. Shu o'rinda inklyuziv ta'limni barqaror taraqqiyot bilan uzviy bog'lash zarurati tug'iladi. Chunki barqaror taraqqiyot faqat iqtisodiy va ekologik omillar bilan emas, balki inson kapitalining sifatli

rivojlanishi bilan ham belgilanadi. Inklyuziv ta'lim esa aynan shu inson kapitalining keng qamrovli shakllanishiga xizmat qiladi — har bir bolaning o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishiga, jamiyat hayotida faol ishtirok etishiga sharoit yaratadi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, inklyuziv ta'limni barqaror taraqqiyot bilan uyg'unlashtirish orqali ta'lim tizimining samaradorligini oshirish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va inklyuzivlik madaniyatini shakllantirish mumkin. Shu bois, ushbu maqola inklyuziv ta'limning barqaror taraqqiyotdagi o'rnini, ahamiyati va istiqbollarini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan.

Inklyuziv ta'lim — bu barcha bolalarning, shu jumladan, maxsus ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning ham umumiy ta'lim muhitida teng imkoniyat asosida o'qishini ta'minlaydigan pedagogik tizimdir. Uning asosida inson huquqlari, tenglik, bag'rikenglik va ijtimoiy adolat g'oyalari yotadi. Inklyuziv ta'limning maqsadi — farzandlar o'rtasida tafovut emas, o'zaro hurmat va hamkorlik muhitini yaratishdir. Barqaror taraqqiyot konsepsiyasi esa iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik va ekologik muvozanatni saqlashni o'z ichiga oladi. Bu maqsadlarga erishishda inson kapitali va ta'lim tizimining ahamiyati beqiyosdir. Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta'lim ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi, fuqarolik jamiyatini mustahkamlovchi va ijtimoiy tenglikni rivojlantiruvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi.

Inklyuziv ta'lim tizimi bir nechta fundamental tamoyillarga asoslanadi:

- Teng imkoniyat va adolat tamoyili – barcha bolalarga ularning jismoniy yoki aqliy xususiyatlaridan qat'i nazar, bir xil ta'lim olish imkonini berish.
- Moslashtirilgan o'quv muhiti – o'quv dasturlari, baholash mezonlari va o'qitish uslublarini o'quvchining individual ehtiyojiga moslashtirish.
- Hamkorlik tamoyili – o'qituvchi, ota-ona, psixolog, logoped, ijtimoiy pedagog va tibbiy xodimlarning o'zaro hamkorlikda ishlashi.
- Insonparvarlik va bag'rikenglik – ta'lim jarayonida har bir shaxsning sha'ni va qadr-qimmatini hurmat qilish, ijobiy ijtimoiy muhit yaratish.

BMT tomonidan 2030 yilgacha mo'ljallangan Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs) orasida 4-maqсад — “Sifatli ta'lim” inklyuzivlikni markaziy yo'nalish sifatida belgilaydi. Ushbu maqsad quyidagi vazifalarni o'z

ichiga oladi: maxsus ehtiyojli bolalar uchun ta'lim muassasalarida qulay sharoit yaratish; o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish; o'quv jarayonida raqamli texnologiyalar va moslashtirilgan o'quv vositalaridan foydalanish; nogironligi bo'lgan shaxslar uchun hayot davomida o'qish imkoniyatlarini kengaytirish. Shu tariqa, inklyuziv ta'lim nafaqat ijtimoiy adolatni ta'minlaydi, balki iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ham qo'llab-quvvatlaydi. O'zbekistonda so'nggi yillarda inklyuziv ta'lim sohasida izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun (2020 y.), "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun (2021 y.) hamda 2023–2025 yillarga mo'ljallangan Inklyuziv ta'lim konsepsiyasi mazkur yo'nalishning huquqiy asosini mustahkamladi. Davlat maktabgacha ta'lim muassasalari, umumta'lim maktablari va oliy ta'lim tizimida inklyuziv sinflar tashkil etilmoqda. Logopedik, psixologik va defektologik xizmatlar yo'lga qo'yilmoqda. Pedagoglar uchun maxsus malaka oshirish kurslari, o'quv qo'llanmalar va metodik tavsiyalar ishlab chiqilmoqda. Shuningdek, xalqaro tashkilotlar – UNICEF, UNESCO, JICA va boshqa hamkorlar bilan birgalikda nogironligi bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlash dasturlari amalga oshirilmoqda.

Inklyuziv ta'limni samarali yo'lga qo'yish uchun bir qator muammolar mavjud: moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi; malakali kadrlar yetishmasligi; ota-onalar va jamiyatning inklyuzivlik madaniyati pastligi; o'quv dasturlarining moslashuv darajasi sustligi. Bu muammolarni hal etish uchun: pedagoglar uchun maxsus tayyorgarlik dasturlari joriy etish; ta'lim muassasalarini texnik jihatdan moslashtirish; jamoatchilikni xabardor qilish kampaniyalarini o'tkazish; raqamli va interfaol ta'lim texnologiyalarini keng joriy etish zarur.

Xulosa

Inklyuziv ta'lim — barqaror taraqqiyotning ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, u inson huquqlarini ta'minlash, ijtimoiy adolatni mustahkamlash va har bir shaxsning salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi. Bunday ta'lim modeli ijtimoiy tenglik, bag'rikenglik va o'zaro hurmat muhitini shakllantiradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim nafaqat maxsus ehtiyojli bolalar uchun, balki jamiyatning barcha a'zolari uchun ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Chunki u ta'lim muassasalarida insonparvarlik, ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik madaniyatini rivojlantiradi.

O'zbekiston sharoitida inklyuziv ta'limni yanada rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim ahamiyatga ega:

- Pedagoglarning inklyuziv kompetensiyasini oshirish, defektologik va psixologik tayyorgarligini kuchaytirish;

- Ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini inklyuziv o'qitish talablariga moslashtirish;
- O'quv dasturlari va metodik qo'llanmalarni individual yondashuv asosida ishlab chiqish;
- Ota-onalar va jamoatchilik o'rtasida inklyuzivlik madaniyatini targ'ib etish;
- Xalqaro tajriba asosida barqaror rivojlanish strategiyalariga integratsiyalashgan inklyuziv ta'lim siyosatini amalga oshirish.

Shunday qilib, inklyuziv ta'limni barqaror taraqqiyot bilan uyg'unlashtirish nafaqat ta'lim tizimining sifatini oshiradi, balki ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlab, har bir shaxsning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta'minlaydi. Bu esa O'zbekistonning barqaror rivojlanish yo'lidagi eng muhim ijtimoiy omillardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. — Toshkent, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2020.
3. "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun. — Toshkent, 2021.
4. United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations.
5. UNESCO. (2020). Inclusive Education: Towards a Global Agenda. Paris: UNESCO Publishing.
6. Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, 37(5), 813–828.
7. Booth, T., & Ainscow, M. (2016). *The Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.
8. Mo'minova, L. (2022). Inklyuziv ta'limning ijtimoiy-psixologik asoslari. Toshkent: TDPU nashriyoti.
9. Xodjayeva, M. (2023). Inklyuziv ta'limda pedagogik yondashuvlar va innovatsion texnologiyalar. *Defektologiya va maxsus pedagogika jurnali*, №2, 45–51.

BRIDGING THE GAP: EDUCATION AND SCIENCE FOR A SUSTAINABLE FUTURE

